

Paulo Freire, bell hooks ve Ben

Merve Alpaydın¹

“Dünyanın lanetlilerini kaderlerine razı olmaya çağırın uzlaştırıcılar korosuna katılmayı reddediyorum. Benim sesim başka bir dilde başka bir müziğe alışkın. Sesimde hayal kırıklığına ve ihanete uğrayanların direnişi, kızgınlığı, haklı öfkesi var. Benim sesim, bu insanların uzun zamandır mağduru oldukları etik ihlallerine isyan etme hakkını söylüyor.” Paulo Freire

“Paulo, eserleri ile bana dilimi veren düşünürlerden biri.” bell hooks

Öteden beri var olan sistemin nasıl kırılacağını bilemeyen, sömürülen, değişime hasret ve muhtaç bir halde hissettiniz mi? Bir şeylere ölümüne susamış bir hal bu. Tam da böyle bir anında, lisans eğitimi sırasında derslerde aşırı sıkıldığını fark eden ve öğretmenin yatırımcı, öğrencininse yatırım nesnesi olduğu *bankacı eğitimle* hiç ilgilenmeyen bell hooks, Freire'nin eserleri ile tanışır (hooks, 2021). Öğretmenin öğrettiği ve öğrencinin ders aldığı yani öğretmenin etken öğrencinin edilgen olduğu eğitim anlayışından büyük rahatsızlık duyan bell hooks, Freire'nin çalışmaları ile meydan okuma gücü bulmuştur. Bu mücadelesi onu dönüştürücü eleştirel düşüncenin içine çekmiştir.

Güneyin tarıma ayrılan bölgesinde, toprak işçisi siyahiler arasında yetişmiş ve önündeki üç kariyer seçeneği arasından (evlenmek, hizmetçilik yapmak ve öğretmen olmak) öğretmenliği seçen siyahi bir kadın: bell hooks.

Başlarda tek tutkusu yazmak olan bell hooks için öğretmenlik, para kazanmak için gerekli bir işti. Oysa sonraları öğretmenliği, ben dahil birçok insana ilham verecekti. Öğretmenliği bir hizmet ve bireyin topluma olan borcunu ödemesi gibi görüyordu, çünkü siyahilere eğitim vermek ırkçılığa karşı mücadeleye dayanıyordu. Siyahi okullarda öğrenme bir devrim niteliğindediydi onun için. Siyahiler eğitim almalı, bilinçlenmeli ve toplumda akademisyen, düşünür pozisyonlarına gelmeliydi. Öğrenmenin, beyaz ırkçı sömürgeleştirmenin her tür stratejisine direnmenin temel yöntemlerinden biri olduğunu o günlerden benimsemişti. Gittiği siyahi okulların benimsediği bu politika, hooks için öğrenmeyi eğlenceli kılmıştı ve okulu, kendini yeniden icat ettiği bir yer olarak görmesine sebep olmuştu.

Irksal bütünleşme ile beyazların okullarına girince durum değişmişti. Öğretmenlerin siyahi çocukları eğitip, entelektüel yazgılarına erişmelerini politik bir sorumluluk saydığı dünyayı terk etmiş ve ırkçı klişeleri pekiştiren beyaz öğretmenler tarafından eğitime başlanmıştı. Onun için sınıf artık zevkli ve eğlenceli bir yer değildi... Beyaz öğrencilerle

¹ Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı Lisansüstü Öğrencisi, mervealpaydinn@gmail.com

karışmak, ait olmadığı bir yerde hissetmesine sebep oluyordu ve siyahi okullardan ayrılmış olmanın acısını yaşıyordu. Her iki eğitim sistemini de deneyimlemiş olması, bir özgürlük pratiği olarak eğitim ve tahakkümü pekiştirmeye çalışan eğitim arasındaki farkı kavramasını sağladı.

Lisans eğitiminde de değişen pek bir şey olmadı. hooks'a göre üniversite, imkân sağlayan bir mekândan çok, ceza alıp kapatıldığı bir yer gibiydi. Hocalarının pek çoğu iletişim becerilerinden yoksundu ve sınıfı otoritelerini gösterme yeri olarak görüyorlardı. Bilinmektedir ki otoriter öğretmenler, öğrenciler adına ve öğrenciler hakkında konuşurlar. hooks tüm bunlar ışığında, nasıl bir öğretmen olmak istediğinden önce nasıl bir öğretmen olmak istemediğine karar verdi.

Tüm bu sıkıntılı süreçler onu yıldırmadı, öğretme ve öğrenme deneyiminin farklı şekillerini hayal etti. Eleştirel pedagoji ile ilk tanışması da Paulo Freire ile bu sıkıntılı dönemine denk gelir. Bu, aynı zamanda öğrenmenin özgürleştirici olabileceğini anladığı ilk yerdir (hooks, 2021).

Eğitimin bir özgürlük pratiği olduğuna kendisi adanmış olan Freire, bell hooks'un bir akıl hocası ve rehberiydi. Üstelik fikirlerini eleştirmesi için ona arka çıkıyor ve yüreklendiriyordu. Bu nadir rastlanan bir şeydir. Birini rehber olarak kabul ettiyse, eleştirilmeye bu kadar talepkar olabileceğini düşünmeyiz. Mevcut sistemde öğretmen böyle tanımlanabilir. Öğretmen, sınıftaki mutlak otoritedir ve eğitimin anlatma hastalığından mustarıdır (Freire, 2021). Ancak Freire'nin öğretmenliği öyle değildi. Ona göre öğretmek öğrenmenin kumaşındandır. Öğretme, öğrenme deneyiminden var olmalıdır (Freire, 2019). Tüm bunlardan Freire'nin eserleri aracılığı ile zaten haberdar olan bell hooks'un en çok merak ettiği şey, tarif edilen ve kendisinin de fazlasıyla benimsediği bu öğretim tarzının, Freire tarafından somutlaştırılıp somutlaştırılmadığıydı. Bunu da Freire ile tanıştığı gün öğrenecekti. hooks o günü, *Sınırları Aşmayı Öğretmek* (hooks, 2021) eserinde kendisi ile yaptığı diyalogta şöyle tarif eder:

Kendi adıma buluşmamız inanılmazdı, bu sayede ömür boyu Paulo'nun sadık bir öğrencisi ve yoldaşı oldum. Sana hikâyeyi baştan anlatayım. Bundan birkaç yıl önce Paulo, o zamanlar öğrencisi ve öğretmeni olduğum Santa Cruz Üniversitesi'ne davet edilmişti. Üçüncü Dünyanın öğrencileriyle, öğretim üyeleri ile atölye çalışmaları yapmak ve halka açık bir konferans vermek için gelmişti. Pek çok kişi Freire'nin çalışmasının benim için anlamını bilse de geldiğini haber veren bir fısıltı bile duymamıştım. Bir şekilde öğrendiğimdeseyse çalıştay için katılım listesinin dolduğunu söylediler. Protesto ettim. Diyalog ilerleyince, gündeme feminist eleştiriler taşımamdan, daha önemli konuların tartışılmasına izin vermememden korktukları için bu tür toplantılara davet edilmediğim anlaşıldı. Son dakikada katılmaktan vazgeçen biri olunca içeri girmeme izin verildi ama sesimi ve karşılaşmanın kendisini konu eden cinsiyetçi çabayı hissetmişim bir kere. Tabii ki bu yüzden içimde

bir savaş başladı çünkü Paulo Freire'deki cinsiyetçiliği sahidem sorgulamak istiyordum. Toplantıda nezaketi elden bırakmadan ilerledi. Gündeme getirdiğim sorulardan dolayı katılımcılar aleyhimde konuşmaya başladı ve saygınlıklarını kaybettiler, çünkü Paulo onlara dönerek sorularımın çok önemli olduğunu belirtti. Doğrusunu söylemek gerekirse, onu o anda çalışma ilkelerini eylemi ile gösterdiği için sevdim. Feminist eleştiryi susturmaya ya da küçümsemeye çalışıyordu benim için çok şey değişirdi.

Freire'nin çalışma ilkelerini eylemleri ile de göstermesi, eylem ve düşüncenin birlikte hareket etmesinin gerekliliği ve önemini tanımlayan bir davranış ifadesi olan "*praksis*" tir. Bu davranış bütün varlığıyla düşünen ve hareket eden bireyin mücadeleye davranışıdır. Freire bir *praksis* olmayan gerçek bir söz olamayacağını söyler (Freire, 2021). Praksiste anlanması gereken en önemli nokta salt düşünce ya da salt eylemle bir yere varılamayacağıdır. Düşüncelerimiz, eylemlerimizle somutlaşabilmez. bell hooks da bu karşılaşmadan sonra Freire'nin düşüncelerinin pratikte de karşılık bulan davranışlar olduğunu görmüştür.

hooks'un kendisi ile yaptığı diyalogtan alınan bu bölüm, sıradan bir bölüm olmadığı gibi diyalogun kendisi de öyle değildi. Kendisi ile böyle bir diyalog oluşturması, diyalogu insanlar arasındaki yüzleşme ve dünyayı adlandırmak olarak tanımlayan Freire'ye bir dayanışma göndermesiydi. Freire diyalogun yolunun, kendini sevmek ve dünyayı sevmekten geçtiğini ifade eder ve hooks da benzer şekilde diyalogun sevgiden geçtiğine inandığı eserler yazmıştır. Son çalışmalarında, baştakilere oranla sıklıkla Freire'den alıntı yapmasa da Paulo'nun hala kendisinin öğretmeni olduğunu ifade belirtir.

Ve ben... Adımın Paulo Freire ve bell hooks'un yanında geçmesi şüphesiz ki onların benim dönüşüm sürecime ve öğretmenliğime olan katkılarıdır. Eleştirel pedagoji ile öğretmenlik yapmaya başladıktan bir süre sonra tanıştım. Bu tanışmanın bende etkisi, geç kalmışlık hissinin ardından bir sorgulama sürecine dönüştü. Onlarca öğretmenim olmuştu, kaç tane sınıf bitirmiştim ancak verdikleri eğitimi (bilgi aktarımını) kıyaslayabileceğim alternatif bir eğitim anlayışı (özgürlük pratiği olarak eğitim) sunulmamıştı hiç. O yıllardaki en büyük direnişim "Ben bu bilgi ile ne yapacağım?" sorusu oldu belki de. Bir yerde işime yarayacaktı muhakkak çünkü benden çok bilen ve otorite olan öğretmen böyle söylüyordu.

Öğretmen olarak sınıfa girdiğimde ise biraz afalladım. Çünkü sınıfta benim bilmediğim, öğrencilerin bildiği şeyler olabiliyordu. Lisans eğitimimdeki bir hatadan kaynaklandığını düşündüm. Fabrikadan çıkarken bir contamı takmayı unutmuşlardı sanki.

Böylece ben bir türlü mutlak otorite ve tüm yüce bilgilerin kutsal kaynağı olamıyordum. Başlarda canımı çok sıkan bu durum sonraları yerini öğrenmenin hazzına bıraktı. Öğrencilerden bir soru geldiğinde cevabını bilmesem de keyifleniyordum. Sınıfta ses oluyordu, aramızda diyalog oluyordu ve ben öğrenmeye devam ediyordum. Öğrenmekten aldığım bu hazla lisans üstü eğitimime başladım. Eleştirel Pedagoji almaya gerçekten can attığım bir dersti. Sınıfta hem öğrenci hem öğretmen olarak bulunmuş birisi olarak okuyacak, yazacak ve konuşacak çok şeyim vardı. Freire ile de böyle tanıştım. Kısa bir süre sonra da bu tanışmaya aracı olan hocama, tıpkı bell hooks'un öğrencisinin ona dediği gibi, şöyle demek istedim: "Dersinizi alıyoruz ancak galiba eleştirel bakış açısıyla artık hayattan tat alamayacağız." Eski düşünme şeklimi terk etmem tat değil acı veren bir deneyim oluyordu. Ancak bu hooks'un da dediği gibi saygı duyulması gereken bir acıydı (hooks, 2021). Dönüşüm gerçekten de devrimci ve diyalogcu bir eylemdi. Eğitim kurumlarını ve toplumu değiştirmek istiyorsak mücadeleye devam etmeli ve dönüşmeliyiz.

Yazımı tam da burada sonlandırmıştım. Ancak geçtiğimiz günlerde aramızdan ayrılan bell hooks'a gerçek bir veda edebilmek için sonraki satırları kendime bir borç bilirim.

Ölüm üstüne yazdığı denemeleri için bir epigraf arayışında olan hooks, sözü yine arkadaşının, Freire'nin ağzında bulmuştu ve bu sözler sanki aynı zamanda kendi sözleriydi de. Freire ve hooks'un bizlere vedası da hayatları kadar ilham verici ve cesaretlendirici:

Yaşamayı, hayatımı yoğun bir biçimde yaşamayı seviyorum. Ben hayata tutku ile bağlı bir insanım. Elbette bir gün öleceğim ama öldüğümde bunu anlayacağım, son derece makul şekilde öleceğim. Kendimi deneyerek öleceğim. Bu nedenle, yaşam tarzım gereği hayata duyduğum büyük özlemlerle öleceğim.

Paulo Freire ve bell hooks'un anısına...

Kaynakça

- Freire, P. (2019). *Özgürlüğün Pedagojisi: Etik, Demokrasi ve Medeni Cesaret*. İstanbul: Yordam.
- Freire, P. (2021). *Ezilenlerin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Hooks, B. (2021). *Sınırları Aşmayı Öğretmek: Özgürlük Pratiği Olarak Eğitim*. İstanbul: Notabene.